Ерік-Емманюель Шмітт

ПРИМАРНЕ ДИТЯ

На лаві навпроти мене якась панійка годувала птахів.

Спершу горобці, вівсянки й синички помалу, пострибуючи наблизилися до неї — боязко, з острахом назавжди лишитися на землі, готові за найменшого підозрілого руху рвучко змахнути крильцями; потім вони заклякли довкола ніг панійки, збились півколом — ніби зграя малих жебраків; деякі із зухвальців, палаючи від бажання дзьобнути хоч крихтину, зважувалися стрибнути на лаву, а то й на ноги та руки панійки. Вільшанка, помітивши цей бенкет, відганяла суперників гострим дзьобом, а далі підтюпцем бігли і голуби-незграби.

Мені стало цікаво. Авжеж — я не раз бачив, як незнайомі жінки, не звертаючи ні на кого уваги, годують тварин. Однак було того дня щось незвичайне: ця пані надто вже вирізнялася з-поміж решти. Не скидалася ні на волоцюжку, ні на божевільну, ні на стару — навпаки, ніби щойно вийшла з перукарні, вбрана в розкішний брючний костюм зі світлого льону; її волосся мінилося ясно-жовтим бурштином, що викликав спогади про відпочинок на морі або ж у невисоких горах — словом, про дозвілля, доступне багатіям. Тож паризьке птаство годувалося з рук заможної міщанки.

Приятель, що сидів поруч, штовхнув мене ліктем і пробурмотів:

— А поглянь-но!

Якийсь пан того ж віку і схожої подоби — спортивної статури бадьористий добродій років шістдесяти — прямував алеєю в пошуках вільної лави. Що ж, не дивно: такого сонячного ранку після кількох похмурих дощових тижнів хто з парижан не мріє поніжитися під теплим

промінням? Шукач, зрештою, зрозумів: єдине вільне місце залишилося поруч із панійкою, оточеною птахами.

Не привітавшись, навіть не поглянувши на жінку, він усівся і став поводитися так, ніби на лаві був сам. Прокашлявшись, вийняв газету і широко розгорнув її, зазіхнувши на простір сусідки.

Вона вдала, ніби не помітила його. Якоїсь миті здалося, що вона кришить хліб просто на ноги панові, і галасливі відчайдушні канарки ось-ось обліплять його.

Повз пропливла якась пара. Пан підвів голову, привітався. Те ж за хвильку зробила й панійка. І кожен байдужо повернувся до своїх справ. Навіть наявність спільних знайомих не могла зблизити їх.

Зненацька вітер пожбурив одну зі сторінок газети "Figaro" на інший кінець лави. Жінка не поворухнулась, ніби нічого не сталося, — і чоловік мусив сам ловити неслухняні шпальти.

Трохи згодом, нахилившись, вона штовхнула свою торбинку — і та посунулася до чоловічого черевика. А сусід лише з байдужим виглядом заклав ногу за ногу.

Жоден ніби не зважав на сусіда, однак, як не парадоксально, відчувалося, що цікавить їх саме це — не зважати. Якимось ледве вловимим здриганням, хвилями зневаги, що йшли від них, заціпенінням, яке панувало навколо, вони доводили, що жили, існували заради одного: показати другому, що його тут немає.

Мій приятель помітив, як я скривився, і зрадів.

— Уявляєш, перед тобою подружжя!

— Жартуєш?

— А ось і ні! До речі, живуть вони в одному будинку.

— Та ну?

— Але порізно.

— Нісенітниці…

— Вони поділили помешкання навпіл. Месьє користується виходом для прислуги. Щоб не зустрічатися, вони звели спеціальний мур! Проте — їм однаково доводиться зіштовхуватися по двадцять разів на день — на сходах, у холі, в крамницях, на вулиці, — адже звички зосталися ті самі. При цьому вони не зважають одне на одного.

— Та ти з мене смієшся!

— Бачив би ти їх кілька років тому: жити одне без одного не могли! Цілий квартал — адже тут, довкола Вогезької площі, усі одне одного знають — вважав їх зразковою парою, взірцем злагоди, справжньою парадигмою щасливої сім'ї! Хто б міг подумати нині?..

— Що ж сталося?

— Одного ранку вони поділили усе майно — помешкання, маєток у горах, будинок на морі, — і вже більше не розмовляли. Отак, раптово.

— Не може бути…

— Чому ж? Якщо буває любов, мов блискавка, то й розлука може статися блискавично.

— І все ж хотілося б зрозуміти!..

— Тобі пощастило. Я дізнався про причину від подруги Северини.

— Хто така Северина?

— Ота панійка з птахами навпроти тебе.

Северині та Бенжаменові Трузак успіху не бракувало: вони були юні, зграбні, відомі, заможні.

Бенжамен Трузак, випускник Національної школи управління, обіймав посаду в Міністерстві охорони здоров'я, де виконував найскладніші завдання. Колеги нахвалювали його ясний розум, вроджену харизму, глибоку обізнаність у справах і тонке відчуття суспільних настроїв.

Незалежна журналістка Северина продавала своє легке насмішкувате перо численним жіночим журналам. Вона завиграшки складала як коротеньку кумедну замітку про приготування булочок, так і довжелезну веселу статтю на десять сторінок про нові барви лаку для нігтів, — і головних редакторів оповівали чари її інтелігентної легковажності.

Северині та Бенжамену не бракувало нічого — хіба родини, створення якої вони переносили на пізніше, прагнучи втіх, зустрічей, друзів, подорожей і тренувань у спортзалі.

Коли Северині виповнилося тридцять п'ять, вона стривожилась — адже час плинув безповоротно! — тож вони присудили: саме тепер слушна мить заснувати сім'ю.

Тоді ж Северинина сестра привела на світ донечку, вражену рідкісною хворобою.

Северина дуже переживала за молодшу сестру, а Бенжамен бив на сполох:

— Чесно кажучи, мені лячно. У твоїй родині народжуються інваліди, але і в моїй не бракує хворих! Северино, з таким не жартують!

Северина всміхалася, хмурилась, все відкладала обстеження, та зрештою піддалася — адже вже не могла опиратися прагненню материнства.

Лікарка — приятелька Бенжамена із міністерства — відверто заявила, що обоє мають гени, які наражають майбутній плід на небезпеку ймовірних відхилень.

— І що? — запитала вражена Северина.

— Це означає, що, коли завагітнієте, ми зробимо потрібні аналізи, щоб повідомити вас завчасно.

Северина і Бенжамен зітхнули полегшено. Засмучені тим, що почули, вони, утім, навіть ідучи на певний ризик, могли планувати майбутнє.

Нарешті, після багатьох марних спроб, живіт тридцятисемирічної Северини округлився.

Северина і Бенжамен так зраділи, що, захопившись щастям, забули про рекомендацію лікарки. Однак під час однієї з міжнародних конференцій приятелька нагадала Бенжаменові про свої слова.

Тож одного невеселого понеділка у похмурому кабінеті старої лікарні Северина, яка радісно обіймала живіт руками, від фахівця із генетики дізналася: плід уражено небезпечною недугою — муковісцидозом, що призводить до накопичення слизу у дихальних і

травних шляхах. Лікар нічого не приховував: дитина страждатиме на численні захворювання легенів, буде приречена на тяжке безперервне лікування і навряд чи проживе довго. Він запевнив Северину, що у зв'язку зі складним випадком і незважаючи на тривалий термін вагітності, вона має право зробити аборт.

Цілий тиждень Северина та Бенжамен катувалися у ваганнях: зберегти дитину чи ні? Щоразу, залежно від настрою, вони відчували снагу виплекати особливе дитя або ж навпаки — така перспектива наганяла на них невимовний страх. Друзі з міністерства забезпечували подружжя суперечливою інформацією: одні запевняли, що їхній нащадок не доживе й до чотирнадцяти років, інші ж стверджували, що протримається і до двадцяти п'яти. Кому вірити? Лікарі, до яких зверталася розчарована пара, також плутались у порадах. Тож якось увечері вони вирішили покластись на долю і кинули жереб; та щойно з'явилась чітка відповідь, як вони, нажахані, відсахнулися, відмовившись ввіряти себе випадкові. Словом, помордувавшись із тиждень, вони так і не зважились на вибір.

У нагоді стала одна телевізійна передача: перемикаючи канали, вони натрапили на репортаж про піклування про важкохворих дітей. З політичних міркувань — аби примусити уряд звернути увагу на інвалідів, — журналіст згустив барви, досить трагічно змалювавши щодень пацієнтів та їхніх батьків. Ошелешені Северина і Бенжамен, ледь стримуючи нудоту й сльози, з жахом спостерігали за мукою, яка чекала на них, якщо дозволять народитися своєму чаду, — і зважилися перервати вагітність. Одразу потелефонували до лікарні.

Кілька тижнів після операції ледь не стали останніми у їхньому спільному житті.

Між подружжям раз-у-раз спалахували сутички, сплетені з агресивних дошкульних докорів, що їх кожен адресував радше собі, ніж партнеру. Вона дорікала собі хворим геном і закликала його покинути її, а він картався тим, що надто довго стримував її бажання завагітніти та

штовхав до самостійного життя. Кожен почувався нещасним, вважаючи, що його не чують; лихо, яке мало би зблизити їх, навпаки — розкидало по кутках. Оскільки про дитину, що перетворилася на марево, вони ніколи не згадували, то Северина вирішила, що Бенжамен применшує її чисто жіноче горе; він же гірко міркував, що Северині байдуже до його чоловічого болю. Вони почали таємно зраджувати одне одному — часто, але із сумом, не відчуваючи ні смаку, ні насолоди, з відчайдушною жагою хапаючись за незнайомих людей, немов шугаючи у воду… "Що ж, — міркував кожен із них, — нехай течія несе мене, бо інакше доведеться гребти аж до берега".

І лише одне врятувало шлюб.

Северина і Бенжамен завзято заповзялися жити — достоту як замолоду: вони мандрували, знаходили нових друзів та вправлялися в улюблених видах спорту. Не зумівши стати батьками, вони знову стали коханцями, а ще — змовниками.

"Єдине моє дитя — наше подружжя", — повторювала з усмішкою на вустах Северина друзям, які чудувалися їхньому порозумінню.

Оскільки на дітей вони вже не сподівалися, то єднання стало самоціллю їхньої спілки.

Щодня вони усміхалися одне одному сотні разів, ніби щойно спізналися. На двадцятому році шлюбу Бенжамен купував коханій стільки ж троянд, скільки й до одруження, а Северина обходила всі крамниці, підбираючи сукні, що дивували і спокушали б її чоловіка.

"Єдине моє дитя — наше подружжя". Шлюб обернувся на спільний витвір, предмет постійної уваги, що постійно пожвавлювався завдяки їхній вигадливості.

І вони гідно протрималися б до останнього подиху, поставши новітніми Трістаном та Ізольдою, — якби не випадок у Шамоні1…

Чи могло б їй колись спасти на думку, що Альпи стануть могилою? Двоє завзятих спортсменів сприймали гори як місце ігор і втіх, невтомно нахвалюючи яскраве світло, п'яніючи від швидкості та нових перемог. Хтось віднаходить радісні відчуття дитинства на березі моря серед піску та хвиль, а Северина і Бенжамен повертались у молоді роки лише на гірських хребтах. Тривалі переходи, прогулянки, спуски — їх тішив будь-який спосіб долання висот.

Аж до тієї небезпечної вилазки.

Того дня вони рано-вранці подались на підйомник, який віз на вершину Південного піка2.

Будучи вправними лижниками, вони вирішили звернути з позначених трас, що повнились людом, мов паризькі бульвари, та на самоті насолодитися горами.

Ніжні й гострі Альпи простерлися перед ними — піки, ікла та гребні змінялі плато й тераси.

Яке щастя! Щомиті вони ступали незайманим снігом. Довкола все вражало цнотою, навіть тиша. Їм здавалося, ніби вони відроджуються під безхмарним небом, у чистому, здоровому повітрі, під колькими променями сонця.

Високо над чорною долиною, що мріла десь унизу, пишалися незаймані вершини.

Северина і Бенжамен пливли на лижах.

Вони кружляли, гнучкі й легкі, мов плавці. Повітря довкола нагадувало смачний лікер, вільні граційні рухи п'янили й сповнювали радощами, жагучими, немов денне світло.

Северина і Бенжамен погойдувалися, спускаючись важким напівпрозорим снігом. Подекуди на білому тлі зблискували алмази.

Раптом Бенжамен, що був попереду, зойкнув. Северина встигла нахилитися — і також закричала.

Ґрунт провалився під ними — вони перевернулися, зависли на долю секунди, потім упали, ранячись о стінки пролому, не маючи, за що вхопитися, скочуючись униз одну нескінченну мить.

Нарешті — удар.

Тверда крига.

За кілька хвилин вони — приголомшені, спантеличені, позбавлені палиць і лиж, забраних сніговим потоком, — прийшли до тями, збагнувши, що впали до розколини.

Северина і Бенжамен потрапили до світу, де панував спокій. Задушливий. Тривожний. Туди не долинали пташині крики. Ні шуму, ні звуку. Життя ніби згасло.

— Северино, ти ціла?

— Здається, ушкоджень немає. А ти як?

— Також без поранень.

Проте, з'ясувавши, що обійшлося без каліцтв, не заспокоїлись. Лишалося головне запитання: як звідти вибратися?

На якій відстані від поверхні вони опинились? Принаймні п'ятнадцять чи двадцять метрів. Без сторонньої допомоги не видряпатись.

Вони почали гукати.

По черзі підводили обличчя до вузької смуги неба високо вгорі — і кричали. Порятунок може прийти лише звідти — з підступної кірки, що проломилася.

У роті пекло, спрага спустошувала слизисту, вологий холод просякав тіла, легко долав шари тканини, повз по потилицях, пролізав між рукавом і рукавичкою, а заморозивши шкарпетки, поволі заповнював і взуття.

А вони все гукали…

Крики надавали їм сил, вони переконували себе, перекрикуючи одне одного, що їх чути далеко навкруги.

Даремно…

Ніхто їх не чув.

І — невипадково! Адже вони подались так далеко від стежок на перламутровій перині, що віддалилися від будь-якого людного шляху. Аби почути їхні зойки, треба було, щоб якийсь сміливець зважився заїхати туди.

За кілька годин, знесилені, вони вже не мали бажання репетувати, бо відчувати зміну емоцій усередині себе від цього крику було нестерпно: надію щоразу зраджувала відсутність відповіді…

Вони дивились одне на одного, вуста їхні тремтіли, а обличчя набрякли від холоду.

— Тут нам і смерть, — пробурмотіла Северина.

Бенжамен понуро кивнув. Кого тут було обманювати?

Северина опустила очі, по щоках потекли пекучі сльози.

Бенжамен схопив її за пухнасту рукавичку, ніби благаючи поглянути на нього.

— Северино, ти — кохання мого життя. Мені пощастило, що я зустрів і спізнав тебе, що ти кохала мене. Це найкращі спогади, які я заберу із собою.

Вона здивовано зазирнула йому в очі й прошепотіла:

— Мені також інших спогадів не потрібно.

Бенжамен, відірвавшись від криги, наблизився до неї.

Вона впала йому на груди. І вони пристрасно поцілувалися.

Потім, ледве розімкнувши обійми, з новими силами взялися кричати. Дерли горлянки без жодних ілюзій, проте не шкодували зусиль, відчуваючи обов'язок до кінця грати роль заблудлих туристів.

Однак гробниця зі снігу та криги, що обступила їх муром, не відповідала. Змінювалось лише освітлення: проміння тьмяніло — це означало, що небо втрачає барви. Без сумніву — невдовзі мав запанувати морок.

Вони здригнулись, уявивши нескінченну ніч.

— Гей! Еге-гей! Є там хто-небудь?

Угорі у щілині виникла чиясь голова — і вони побачили жваве гарненьке дівча. Їхні серця мало не вистрибнули із грудей. Вони заволали.

— Піду по допомогу! — кинуло їм дзвінким голосом дівча.

— На спуск до долини і на повернення часу немає! Вже скоро ніч. Скиньте мотузку!

— Я лижниця, в мене немає мотузки!

Северина і Бенжамен перезирнулись пригнічено. Надія враз померкла.

Обличчя ж угорі зникло.

Бенжамен підскочив і вдарив по стінці.

— Гей! Не йдіть геть! Лишайтесь! Будь ласка!

Від паніки він аж ревів, втрачаючи глузд. Северина, мов скам'янівши, спостерігала за ним, не втручаючись.

Потім знову запанувала тиша — гірка, насичена і нестерпна.

Ні Бенжамен, ні Северина не зважувалися питати, про що думав кожен із них. Вони трусились від холоду.

Повз них плівся час. Одна хвилина. Десять хвилин. Півгодини. Година. Все — вона не повернеться…

— Тримайте!

Згори їм махнуло рукою дівча — і в щілину поповзла жовтогаряча мотузка. Кмітлива лижниця звернула на найближчу стежину, вирвала трос, що позначав її межі між стовпцями, і, прив'язавши міцно до скелі, скинула подружжю.

Першою трос вхопила Северина — вона зібрала останні сили і вже за десять хвилин видряпалась із діри. Те саме зробив і Бенжамен.

Повернувшись на поверхню і вмостившись на снігу, відчуваючи біль від переохолодження та забоїв, вони при смерковому світлі роздивились нарешті свою рятівницю — двадцятирічну Меліссу, що голосно реготала, адже їй цей порятунок видавався кумедним.

У своєму будинку Северина і Бенжамен зігрілися, потелефонували лікареві, помастилися виписаними мазями, ковтнули жменю болегамівних та протизапальних ліків, а потім подзвонили Меліссі. Не хотіли їхати геть, не подякувавши їй іще раз.

Вона ж запросила їх приєднатися до вечірки, яку влаштовувала спільно з друзями.

Северина і Бенжамен святкували повернення до життя у товаристві дюжини юнаків і юнок віком від вісімнадцяти до двадцяти двох років, які знались з дитинства і від канікул до канікул збиралися веселим гуртом.

Сп'янівши від вина, жартів та веселощів, що панували в ресторані, Северина і Бенжамен пожирали очима свою рятівницю. Їм здавалося, що в Меліссі, яка гарцювала під диявольський рок, зібрались докупи всі позитивні риси — сила характеру, розум, запал, енергія і доброта.

Один із юнаків, перехопивши їхні погляди, підсів до подружжя.

— Правда ж, вона чудова?

— О, ще й яка! — скрикнула Северина.

— І я так вважаю, — пробурмотів хлопчина. — Та коли згадаю, що вона важко хвора… Хто б міг подумати!

— Що, даруйте?

— У Мелісси муковісцидоз. Чули щось про цю недугу?

Северина і Бенжамен пополотніли. Онімівши та відваливши щелепи, ледь стримуючи тремтіння рук, вони заклякли на стільцях, не в змозі відвести очей від Мелісси, ніби побачили примару.

З французької переклав Іван Рябчій.

1

Шамоні (Chamonix) — відомий гірськолижний курорт у французьких Альпах.

2

Південний пік (Aiguille du Midi) — найвищий (3842 м) з піків навколо Шамоні, входить до гірського масиву Монблан.